

Od logu k mýtu

Esej

Májovský, P. (2019)

1. Úvod

Definovať *filozofiu* ako prechod od *mýtu* k *logu*, patrí popri iných definíciách (*láska k múdrosti*) už k tzv. filozofickým klišé.¹ Písať o tomto „jave“ a procese by teda mohlo byť veľkým faux pas z hľadiska originality ako *nepravdepodobného* stavu v *komunikačnej štruktúre*. Z hľadiska *kybernetickej paradigmy*² a *teórie komunikácie* možno takýto pokus nazvať buď zbytočnou redundanciou, alebo o trochu ľudskejšie: trúfalým pokusom vniesť do sveta, ktorý sa už zdá všednou a skľučujúcou samozrejmosťou, čosi nové. Alebo ešte o čosi vulgárnejšia formulácia: Možno to považovať za nadbytok a tým de facto za odpad. Toľko k nadprodukcii, ktorej konzekvencie poškodzujú a zasahujú v rovnakej miere tak materiálny svet, ako aj svet duchovný, pričom tu nemožno hovoriť o ich naoko vykonštruovanej protikladnosti. Ako však naznačuje už samotný názov tohto textu, tak trúfalých pokusov, aj napriek historickej pamäti, nemusí ubúdať. Práve naopak:

Tento trúfalý pokus bude mať ambíciu nazývať sa kultúrnou kritikou súčasnosti. Nie z hľadiska večnosti ako „*sub speciae aeternitatis*“ (*Baruch Spinoza*), ale z hľadiska *komunikácie*, pričom v nadväznosti na vlnu nových ontologických skúmaní (*Od Nicolaia Hartmanna až po Josefa Šmajsa*) sa s večnosťou³ v doslovnom slova zmysle už nepočíta. Z tejto perspektívy budeme na sociálnu skutočnosť v jej najkomplexnejšom význame musieť nahliadať na pozadí neustáleho vývoja, reorganizácie, dezorganizácie, premeny, zmeny, prelínání kontinuity s diskontinuitou, posunu a v konečnom dôsledku vychádzajúc najmä zo sociologickej teórie konfliktu, sérií kríz a ich riešení. Povedané ešte stručnejšie: Interpretácia sa musí udiť na pozadí tvorivého evolučného vývoja s celým radom chýb, adaptácií, inovácií a ich selekcie v kultúrnom prostredí, ktoré vyrástlo ako podhubie na tom prirodzenom a čochvíľa hrozí, že ho totálne pohltí. Nemecký filozof Rüdiger Safranski preto varuje, že ak aj príroda bude násilne „*preniknutá činnosťou človeka, napokon už aj v nej nájdeme len produkt vlastnej činnosti, zbavený akéhokoľvek tajomstva. A potom nadíde globálna sieť civilizácie s ľuďmi, ktorí si budú čoraz podobnejší.*“⁴ Vytráti sa tak zážitok z iného a nepoznaného, pričom z lesov, ktoré nám zoberú sa stane „*húština ľudských záležitostí a symbolov. A preto sa blížime k epoche globálnej klaustrofóbie.*“⁵

Našou úlohou je preto takéto tendencie odhaliť, podryvať a deštruovať. A to sa nestane skôr, pokiaľ nenastane pochopenie – ako predstupeň duchovnej revolúcie. Skutočný tvorivý akt.

---

¹ Ustálený a ľahko reprodukovateľný jazykový stereotyp, ktorý sa dá masovo šíriť, pričom často krát je jeho pôvodný význam zahmlený, alebo sa vytratil. Pozri napr. slovníkovú definíciu: <https://www.etymonline.com/word/cliche>.

² Podrobnejšie k tomuto problému pozri napr. ROBILLARD, J.(2005): *Philosophy of communication: what does it have to do with philosophy of social sciences*. In: *Cosmos and History: The Journal of Natural and Social Philosophy*, Vol 1, No 2.

³ V zmysle v akom s ňou operovali klasické statické ontológie. Pre evolučnú ontológiu je touto „večnosťou“ len vývoj.

⁴ SAFRANSKI, R. (2006): *Kolko globalizácie unesie jeden človek?* Bratislava, Kalligram, s. 78 – 79.

⁵ Tamtiež.

Pritom na úvod zdôrazním ešte jeden dôležitý metodologický aspekt: K pojmom ako *mytológia*, *mýtus* a *mýtické myslenie* budem pristupovať výlučne z nietzscheovskej pozície „*mimo dobra a zla*“, ktorá nás zaväzuje nevynášať unáhlené morálne hodnotenia. Navyše nás pojem *mýtus* prinucuje odbremeniť od jeho sprofanovanej negatívnej konotácie – *mýtus* ako synonymum klamlivej a mylnej predstavy.

2. Od mýtu k logu. Ohliadnutie sa za Západnou civilizáciou

Vždy keď sa Západná civilizácia snaží uchopiť svoju históriu a definovať samu seba, začnú sa jej korene neúprimne obťahovať najmä okolo tohto zlomového bodu a gréckej *polis* ako prototypu modernej demokracie. Rodí sa tak metafora Starovekého Grécka ako kolisky kultivovanej spoločnosti a po vzore právoplatných občanov mestského štátu, sa na ostatných nahliada ako na barbarov. Pričom už na tomto mieste treba ozrejmiť, že samotný pojem *barbar* má svoj pôvod v odlišnom *jazykovom kóde* ako nezrozumiteľná reč cudzincov. Vzniká diferenciacia na *My* a *Oni*. Z hľadiska sebaidentifikácie dobrý a potrebný prístup, no z hľadiska *medziľudskej komunikácie* mnohokrát problematický, čo sa v súčasnosti ako jedna z foriem *kultúrnej adaptácie*, snaží preklenúť intenzívne štúdium interkultúrnej komunikácie.

Tento nesúlad vedúci k stretu civilizácií v možných zlomových bodoch a ohniskách konfliktov (*Samuel P. Huntington*), je pod vplyvom liberálnej ideológie pomerne reflektovaný aj v mediálnom prostredí. Je témou dňa. Témou rôznych povrchných príhovorov. Je zároveň zneužívaný, ale aj využívaný. Inými slovami: Je často krát diskurzívne znásilňovaný.

Žiaľ, k hlbšiemu pochopeniu súvislostí na tomto mieste nedochádza a intelektuálny deficit je kompenzovaný hysterickým odvádzaním pozornosti na večný návrat subjektívneho a ľahko viditeľného násillia. Slavoj Žižek v tejto súvislosti poznamenáva, že „*zdrucujúci hrůza násillných činů a empatie s oběťmi nevyhnutelně působí jako jakási kouzlo, jenž nám brání v přemýšlení*“⁶ a vynucuje sa akási pseudonaliehavosť. Totiž: „*Tento diskurz spočívá v nepřetžitém volání SOS, jež přehlhušuje všechny ostatní přístupy: všechno ostatní může a musí počkat...*“⁷ V akej rovine sa však rodia problémy sa od tých, čo sú najviditeľnejší a najhlučnejší nedozvedáme. Analýza, alebo lepšie povedané: pseudoanalýza príčin sociokultúrnych konfliktov sa zvrtné len na vágne konštatovanie „nenávisti“ ako príčiny všetkého zla. Táto nenávisť sa následne tautologizuje, vysvetľuje sama zo seba, alebo sa pripisuje určitým skupinám. Pričom sa stále manipulatívne pohybujeme na pozadí falošnej dilemy a dištinkcie *My* (dobro) a *Oni* (zlo). A ak sa ju náhodou snažíme opustiť, tak jediná schodná cesta, je cestou násillného potlačenia pluriverza⁸ legitimizovaného pod

⁶ ŽIŽEK, S. (2013): *Násillí*. Praha, Rybka publishers, s. 7.

⁷ Tamtiež., s. 15.

⁸ Termín *pluriverzum* používa napr. nemecký filozof Rüdiger Safranski na opis politickej skutočnosti, ktorá v sebe zahŕňa „množstvo modiel a ľudstvo zložené z roztrhaných článkov – (...) rozkúskované na rodiny, kmene, národy a ríše“ ako protiklad k ideológii *univerza* vychádzajúceho z idey, kde je na zemi „jeden boh a jedno ľudstvo.“ (Pozri: SAFRANSKI, R. (2006): *Koľko globalizácie unesie jeden človek?* Bratislava, Kalligram, s. 35.

heslami ako láska a sloboda a jeho definitívne nahradenie globálnym univerzom. Pod jedným kódom, pod jednou ideou, pod jednou štruktúrou v obdobnom duchu ako znelo nacistické heslo Ein Volk, ein Reich, ein Führer - 'jeden ľud, jedna ríša, jeden vodca'.

Diskurz a dialóg je v tomto smere intoxikovaný ideológiou. K hľadaniu objektívnych príčin (*rozumej systémových*) v takomto kontexte neprichádza. To, prečo k nim neprichádza a ani nemôže prísť, bude jedným z mojich cieľov.

Toto zdanie „*ex nihilo*“ je teda intelektuálnou skratkou pre široké masy a platí všeobecne pre *interpretáciu* rôznych javov, nielen nenávisti. Preto sa obratom vráťme k nášmu „prechodu od *mýtu k logu*“ a pokúsme sa prostredníctvom neho nájsť odpoveď na viacero otázok, ktoré nastolila „*informačná spoločnosť*“ využívajúca na svoju *komunikáciu* najmodernejšie *média* ako extenzie svojich zmyslov a extenzie tela (*Marshall McLuhan, Vilém Flusser*).

2.1. Redefinícia kultúry.

Skôr ako nájdeme odpoveď na sokratovsky typ otázky – *Čo je to kultúra?* – musíme najskôr pochopiť ako je vôbec kultúra možná. Toto pochopenie bude zároveň našou odpoveďou aj na prvú nastolenú otázku a zároveň prekonaním všetkých predošlých definícií kultúry vôbec, ako nedostatočných, povrchných a vágnych.

Nastoľme teda nasledujúci postulát aby sme mohli exhumovať jej kosť:

Celý vesmír a všetky jeho podmnožiny, systémy, mikrosystémy a štruktúry nevyhnutne smerujú k tepelnej smrti a nárastu entropie.⁹ Jedinou výnimkou sú systémy, do ktorých je zvonku dodaná energia a informácia, čím sa vytvára negentropia prejavujúca sa nárastom komplexnosti a usporiadanosti¹⁰.

Všetky javy a procesy sa tomuto zákonu musia skôr či neskôr podrobiť. Jedinou a dočasnou výnimkou sú živé systémy, ktorých charakteristickou vlastnosťou je slovami evolučného biológa Jaroslava Flegra „*jejich statisticky vysoce nepravdepodobná vnútorná usporiadanosť, pretože „existuje nekonečné množstvo spôsobu, jak mohou být uspořádány molekuly tvořící tělo organismu, aby vznikl neživotaschpný organismus nebo nefunkční orgán. Naproti tomu způsobů uspořádání, které vytvoří životaschpný organismus nebo funkční orgán, je nepatrné procento.“* (...) „*To znamená, že díky přirozenému výběru se*

---

⁹ Podrobnejšie k pojmu *entropia* pozri napr. PEKELIS, V. (1981): *Malá encyklopédia kybernetiky*. Bratislava, Mladé letá, s. 76 – 78.; ASHBY, W. R. (1961): *Kybernetika*. Praha, Orbis, s. 216 – 222.; STONIER, T. (2002): *Informace a vnitřní struktura vesmíru*. Praha, Ben, s. 54 – 65.; ROVELLI, C. (2018): *Realita není čím se zdá*. Praha, Argo, s. 215 – 218. Alebo FLORIDI, L. (2010): *Information*. New York, Oxford University Press, s. 45 – 47.

¹⁰ Termíny usporiadanosť a komplexnosť nevnímame ako synonymá, pretože v živých systémoch môže byť na úkor komplexity zvýšená usporiadanosť a naopak – na úkor usporiadanosti, zvýšená komplexita. (FLEGER, J.(2018): *Evoluční biologie*. Praha, Academia, s. 40 – 41.)

*u organismů v průběhu evoluce hromadí účelné a tedy často statisticky nepravděpodobně uspořádané struktury.*¹¹

Treba doplniť, že vývoj a evolúcia tu je nevyhnutne ponímaná ako slepý proces bez cieľa, čo napríklad tvorí zásadný rozdiel medzi evolučnou ontológiou Josefa Šmajsa a Teilharda de Chardina pracujúceho s vertikálnym modelom, pre ktorého sa evolúcia so svojim prechodom do noosféry završuje v bode Omega ako synonyma duchovnej zrelosti.¹²

Táto fascinácia rozmanitými a samoorganizovanými systémami viedla v minulosti viacerých „mysliteľov“ k projekcii Boha ako stvoriteľa, pričom možno s ohľadom na historické obmedzenia konštatovať, že nevedeli pochopiť viaceré súvislosti, čo ich viedlo k antropomorfizácii prírodných procesov a život naokolo vnímali ako stvoriteľský akt. Najznámejším príkladom z histórie je William Paley a jeho „hodinky v púšti“, čím sformuloval tzv. dôkaz Boha ako dizajnéra.

Uvedme teda ešte pár dôležitých informácií z evolučnej biológie: Tieto usporiadané systémy *„ze statistického hľadiska nepravděpodobné struktury tak mohou vznikat samoorganizací systému na úkor jeho vnitřní energie, případně na úkor energie, kterou systém získává ve svém okolí,*“ pričom ako poznamenáva J.Fleger v nadväzujúc na fyzika Avshaloma Elitzura – samoorganizácia systému *„rozhodně není výlučnou vlastností biologických systémů. Biologické systémy patří z termodynamického hľadiska medzi systémy disipační. Disipační systémy, včetně systémů anorganických, dokážou samovolně zaujmout stav relativně vyšší uspořádanosti a udržovat se v něm na úkor energie, která jimi protéká.*¹³

Skôr ako sa plynule vrátim na pole sociálnych vied a pokúsim sa uviesť „z hľadiska teórie komunikácie“ novú redefiníciu kultúry, nechám priestor ešte antropológovi Claud Lévi-Strausovi, ktorý taktiež nadviazal na poznatky z prírodných vied a navrhol kreatívnu typológiu kultúr na základe množstva energie, s ktorou narábajú, spotrebúvajú ju, alebo nimi „preteká“. *Studené spoločnosti* sú pre C. Lévi-Straussa tie, ktoré využívajú svoj počiatkový zdroj energie a vývoj je u nich pomalý. Pretože: *„Jsou to společnosti, které produkují jen málo chaosu – fyzikové by řekli „entropie“ – a mají tendenci udržovat se donekonečna ve svém počátečním stavu, (...) což vysvětluje, že z vnějškového pohledu se zdají být bez dějin a bez pokroku.*¹⁴

Uctievanie solárneho kultu sa v takomto „svetle“ javí ľahko pochopiteľným. Druhým typom je *horúca spoločnosť*. Pre C. Lévi-Straussa je reprezentantom tohto typu západná civilizácia. Totiž: *„Naše společnosti nejenže hojně využívají termodynamické stroje; z hlediska své vnitřní struktury se parním strojům i podobají. Je třeba, aby v nich existovaly antagonismy srovnatelné s tím, který pozorujeme u parního stroje mezi zdrojem tepla a chladicím zařízením. Naše společnosti fungují na základě rozdílu v potenciálu: společenské hierarchie, která*

¹¹ FLEGER, J.(2018): *Evoluční biologie*. Praha, Academia, s. 41.

¹² TEILHARD de CHARDIN, P. (1993): *Místo člověka v přírode*. Praha, Svoboda – Libertas, s. 223.

¹³ FLEGER, J.(2018): *Evoluční biologie*. Praha, Academia, s. 41 – 42.

¹⁴ STRAUSS, C.L. (2012): *Antropologie a problémy moderního světa*. Praha, Karolinum, s. 50.

v průběhu dějin nesla jméno otroctví, nevolnictví, třídního rozvrstvení atd.“ Čo je však podstatné: „Takové společnosti ve svém nitru vytvářejí a udržují nerovnováhy, které používají současně k vytváření mnohem většího řádu – industriální civilizace –, ale na úrovni vztahů mezi osobami také mnohem větší entropie.“¹⁵ V takomto zmysle možno zotročenie iných ľudí vnímať ako použitie ich energie, čím sa ušetrí naša energia a môžeme ju investovať do iných sfér.

Voľne parafrázujúc Aristotela: Pán potrebuje otrokov, aby sa mohol venovať rozjímaniu a filozofii. Alebo ešte voľnejšia parafráza V. Flussera: Väčšiemu konzumu.

Keď to celé zosumarizujeme, tak model, ktorý použil C. Lévi-Strauss je výstižným opisom industriálnej spoločnosti. Spoločnosti, ktorá začala v maximálnej miere využívať robotníkmi vyprodukovanú nadhodnotu (*Karol Marx*) a dostupné zdroje energie (*uhlie, ropa*) čím sa určité sociálne javy dajú vysvetľovať práve z takejto perspektívy. Industriálna spoločnosť nám teda umožnila nové konceptuálne uchopenie kultúry a jej fundamentálnu previazanosť s energiou a prácou.

Ďalšiu perspektívu, ktorá znižuje „entropiu medzi osobami“ a C. Lévi-Strauss sa jej nevenuje sa plne osvetľuje až s príchodom súčasnej postindustriálnej spoločnosti. Ťažká výroba s vážnymi ekologickými dopadmi sa v procese globalizácie a rozkladania negatívnych externalít posúva do krajín tretieho sveta a produkty našej práce (Západnej civilizácie) sa postupne dematerializujú. Najväčšie zisky už negenerujú rôzne oceľiarne, automobilové manufaktúry atď., ale korporácie sprostredkujúce *komunikáciu*, či obchodujúce a manipulujúce s *informáciami*, čo je ďaleko výhodnejší biznis ako finančná špekulácia, keď sa predmetom obchodu stávajú samotné peniaze, no ešte stále existuje riziko, že môžete prísť o svoj vklad. Informácie sú totiž komodita s inou ontologickou rovinou a v doslovnom zmysle sa nedajú vlastniť rovnako ako materiálne statky. Dajú sa totiž narúšať, vytvárať alebo kontrolovať ich toky. Inými slovami: Sú vyššou formou transcencie.

Filozof a zakladateľ *filozofie informácie*, Luciano Floridi pomenúva tento stav ako štvrtú kognitívnu revolúciu¹⁶, ktorú spustil matematik Alan Turing. V nej ako som už spomenul dochádza k dematerializácii ľudských produktov. *Informácie* hromadne opúšťajú svoje materiálne nosiče a stávajú sa súčasťou virtuálnej reality a *kyberpriestoru*, ktorý podobne ako biosféra obklopuje celú planétu. V takomto kontexte sa výstižným ukazuje napríklad výrok Marshalla McLuhana: „*Kedysi sme boli zberačmi potravy a dnes sa znovu prejavujeme ako zberači informácií.*“¹⁷

Podľa L. Floridiho, ktorý tak nepriamo nadväzuje na *kyberantropologickú* vlnu najmä z 90. tých rokov 20. storočia (*Arturo Escobar, David Bell, David Hakkén*) a ešte skoršie práce ako *Manifest kyborgov* od Donny Haraway, alebo Jeana Baudrillarda s jeho prácou *Simulakrá a simulácie*,¹⁸ nastáva v súčasnosti stav, keď

¹⁵ Tamtiež., s. 50 – 51.

¹⁶ Prvú spustil Mikuláš Kopernik, druhú Charles Darwin, tretiu Sigmund Freud.

¹⁷ GLEICK, J. (2013): *Informace*. Praha, Argo, s. 12.

¹⁸ SOUKUP, V. (2011): *Antropologie*. Praha, Portál, s. 649 – 659.

sa stiera rozdiel medzi tzv. *online* a *offline* „realitou.“¹⁹ Tvoria tak sa ľudské hyperdejiny ako dejisko novej formy konfliktov a ľudského bytia a prežívania vôbec.²⁰ Ľudia z predchádzajúcich generácií si tento rozdiel ešte uvedomujú, no stavajú sa technologicky diskriminovanými „imigrantmi“, zatiaľ čo ľudia z budúcich generácií sú „informačnými“ domorodcami (plne adaptovanými *inforogami*). Práve preto rozdiel medzi *online* a *offline* svetom už nevnímajú s takou intenzitou, keďže nastáva ich elegantné splynutie. Slovom Jeana Baudrillarda: „*V tomto bode je to virtuálne, ktoré začína myslieť nás samých: subjekt myslenia a subjekt konania sa stávajú zbytočnými, všetko sa deje vďaka technologickému sprostredkovaniu.*“²¹

Vilém Flusser prechod od industriálnej spoločnosti k postindustriálnej definuje ako „přesunutí proporcí forem práce.“ Zatiaľ čo: „V industriální společnosti se industrializuje agrární kultura a v postindustriální společnosti se industrie bude projevovat (automatizovat) správcovsky“²² a vzniká tak kybernetická ontológia postavená na lineárnom dehumanizovanom modeli input *informácie*, jej spracovanie aparátom a pomocou funkcionárov (*administrátorov*, *programátorov*) jej output smerom k anonymnej mase disponujúcej tou istou *informáciou*.

Na tomto mieste som však spravil zbytočný skok a je potrebné sa vrátiť k redefínícii kultúry, pričom pripomeniem náš axióm: *Všetky živé systémy a nielen tie, sú vrátane človeka a jeho výtvorov vystavené pôsobeniu entropie, resp. podliehajú termodynamickému zákonu. Ich existencia teda závisí na využívaní energie a prenose informácie, čím sa zabezpečuje ich pohyb a pretrvanie v čase a priestore. Akýkoľvek prenos informácie budem nazývať komplexnejším termínom – komunikácia.*²³ Tú možno následne rozdeliť na horizontálnu (*prebiehajúcu približne v tom istom čase a priestore*) a vertikálnu (*prebiehajúcu na „inom“ mieste a v inom čase, v takomto zmysle možno viesť dialóg s Platónom, René Descartom, alebo Friedrichom Nietzsche aj v 21. storočí*).

---

¹⁹ FLORIDI, L.(2014): *The 4th revolution*. New York, Oxford, s. 43.

²⁰ Tamtiež., 3 – 4.

²¹ BAUDRILLARD, J. (2016): *Heslá*. Bratislava, Hronka, s. 37.

²² FLUSSER, V. (2018): *Postdejiny*. Praha, Přestupní stanice, s. 25.

²³ Prenos informácie je jeden z hlavných aspektov komunikácie. Bez komunikácie totiž niet informácie (ako vec osebe je negáciou samej seba, pretože samu seba nemôže in-formovať, preto sa niektorí teoretici uchýľujú k dištinkcii medzi dátami a informáciami, ja sa však prikláňam k rozlíšeniu informácie a potenciálnej informácie) a bez prenosu aspoň 1 Bitu informácie, niet žiadnej komunikácie. Pričom musím zdôrazniť, že komunikáciu chápem ako komplexnejší jav a v tomto zmysle za nadradený pojem ako je samotná informácia. Informácia sa k teórii komunikácie má rovnako ako pojem atómu k fyzike. Budovať univerzálnu atomistickú teóriu podobne ako Leukippos alebo Démokritos bude vzhľadom na celý komplex ďalších javov pokladané za neplodný teoretický pokus.

Z antropologického hľadiska má komunikácia multidimenzionálny rozmer a jej primárnych cieľom nemusí byť in-formovať, ale napr. zospoločenšťovať, vytvárať pocit bezpečia, ale aj koordinovať, manipulovať a ovplyvňovať konanie iných ľudí.

2.1.2 Kultúra ako komunikačná štruktúra.

V myslení V.Flussera, ktoré je inšpirované kybernetikou sa neustále pohybujeme v dištinkcii medzi už spomenutým pravdepodobným stavom smerujúcim k *entropii* a nepravdepodobným stavom smerujúcim ku akumulácii informácií a ich organizácie v podobe otvorených systémov. „*Příroda jako celek je systém, ve kterém se informace dle druhého termodynamického principu postupne rozkládají. Člověk se brání proti této přírodní entropii takovým způsobem, že informace nejen přijíma, ale také je hromadí a předává dál – tím se liší od ostatních živých tvorů – a také záměrně informace vyrábí. Tuto specificky lidskou a zároveň protipřírodní schopnost nazýváme „duchem“ a jejím důsledkem je kultura: Totiž nepravděpodobné utvářené, informované předmety.*“²⁴ Proces manipulácie s týmito informáciami radí Flusser pod súhrnný pojem komunikácia.²⁵ Dostávame sa tak obratom ku kreatívnemu pretvoreniu marxistickej tézy medzi materiálnou základňou a duchovnou nadstavbou. Za základ kultúry je tu však považovaná komunikačná štruktúra, ktorá sa utvára ešte na fundamentálnejšom pozadí procesuálneho kódovania a dynamického prepájania komunikačných kanálov (*tento fundament dokáže postihnúť len evolučná ontológia*). Andreas Ströhl tak poukazuje na fakt, že Flusser považuje politické, historické a etické myslenie za nadstavbu kódov a komunikačných kanálov.²⁶ Pretože otázka: „*zda infrastrukturu nebo superstrukturu společnosti tvoří hospodářství, náboženství, třída, národnostní příslušnost, ztratí opodstatněnost, jakmile uznáme, že mezilidské vztahy jsou základnou, z níž se teprve vůbec mohou vynořit individua a společnost.*“²⁷

Z tohto „hľadiska“ si teda dovoľíme sformulovať nasledujúcu hypotézu: **Kultúra je primárne komunikačná štruktúra.** Rozdiel medzi kultúrami je tvorený až sekundárne a to: špecifickou nadstavbou kódov, symbolov, obrazov zaručujúcich sociálnu kohéziu a kooperáciu rozmanitých ľudských skupín a komunit.

Zmena komunikačných prostriedkov, štruktúr a systémov musí nevyhnutne viesť ku kultúrnej zmene, resp. domino efektu, pri ktorom nastáva zmena interpretačného rámca skutočnosti (*napr. od stacionárnej ontológie k evolučnej, od mytologického myslenia k logickému a racionálnemu*), forme jazyka a tým aj myslenia. Forma myslenia a vedomia sa teda simultánne pretvára s jej komunikačným možnosťami a prejavmi, resp. manipuláciou s informáciami a kódmi (Flusser). V tejto súvislosti píše Egon Gál, keď interpretuje kognitívneho vedca Daniela Dennetta: „*Vedomie, podobne ako mentálne stavy, ktoré tvoria jeho obsah, nie je niečo čo existuje nezávisle od jazyka a komunikácie, ale práve vďaka*

---

²⁴ FLUSSER, V.(2013): *Za filosofii fotografie*, Praha, Fra, s. 55.

²⁵ Tamtiež.

²⁶ STRÖHL, A.(2016): *Vilém Flusser: Fenomenologie kommunikace*. Praha, Argo, s. 186.

²⁷ FLUSSER, V.(1995): *Telematik: Verbündelung oder Vernetzung?* In: *Bollman, Stefan (ed.): Kursbuch Neue Medien. Trends in Wirtschaft und Politik, Wissenschaft und Kultur*. Mannheim: Bollmann. Citované podľa STRÖHL, A.(2016): *Vilém Flusser: Fenomenologie kommunikace*. Praha, Argo, s. 187.

nim. Keď John Gray napísal: „V evolučnom praveku sa vedomie vynorilo ako sprievodný jav jazyka, dnes je vedľajším produktom médií“, vyjadril niečo, čo sa veľmi podobá Dennettovej myšlienke.“²⁸ Sám D.Dennett v stati *Ja ako naratívne ťažisko* sa hlási k evolucionistickej téze Juliana Jaynesa. Podľa neho boli na začiatku „užívatelia jazyka, naši predkovia, ktorí neboli naozaj vedomí. Rozprávali síce, ale skôr zo seba niečo vyhrkli (...). Istotne to nebola vedomá komunikácia. Keď mali naši predkovia problémy, občas „požiadali“ o pomoc (...) a občas tam bol naokolo niekto, kto ich mohol počuť. Vypestovali si teda návyk žiadať o pomoc, a najmä klásť otázky. Kedykoľvek nemohli prísť na to, ako vyriešiť určitý problém, položili otázku, ktorú neadresovali nikomu konkrétnemu a mohol im odpovedať ktokoľvek, kto bol nablízku.“²⁹ Čo je však ešte dôležitejšie, tak „jedného dňa niektorý z našich predkov položil otázku v zdanlivo nevhodnej situácii, naokolo totiž nebolo nikoho, kto by mohol počuť. Svoju otázku napodiv počul, čo pôsobilo ako stimul, aby vymýšľal odpoveď, na ktorú zaiste prišiel. Ustanovil, bez toho, aby si všimol čo urobil, komunikačné spojenie medzi dvoma časťami svojho mozgu, medzi ktorými bol, z nejakého záhadného biologického dôvodu, problém v spojení.“³⁰ Toto poňatie má veľmi blízko k tomu, čo sa nazýva dialogická povaha vedomia.

Emergencia vedomia ako ju poznáme dnes, je podľa tejto hypotézy náhodnou mutáciou v rámci nevedomého komunikačného procesu s ďalšími entitami. K podobnému záveru dospieva aj Miroslav Marcelli: „Cestu od inteligencie roja až po ľudskú inteligenciu krok za krokom razili emergentné účinky komunikačných aktov.“³¹ Z toho možno vyvodiť nasledujúcu konzekvenciu: „dialóg“ má primát pred monológom a tým, čo dnešná psychológia označuje ako intrapersonálnu (vnútornú) komunikáciu. Jednou z bizarných foriem tejto komunikácie je popri kontemplatívnej funkcii, komunikácia s Bohom, resp. už v inej súvislosti spomínaná projekcia neexistujúcej entity – obdobného javu aký nastáva pri smrti druhého človeka³², s tým rozdielom, že miesto straty komunikačného prvku, sa teraz prvok projektuje a vytvára s celým radom antropomorfov (Ludwig Feuerbach). Jedince s vyššou sociálnou inteligenciou môžu takýto prvok využiť a vytvoriť panoptikum ako „útvár politickej technológie, ktorý možno a treba oddeliť od akéhokoľvek špecifického používania“, keďže je široko aplikovateľný, či ako „diagram mocenského mechanizmu, zredukovaného na svoju ideálnu formu.“³³ Do popredia tu vystupuje jedna z ďalších funkcií komunikácie, ktorú musíme nazvať normatívne – mocenskou.

Toto zdanie „ex nihilo“ prameniace v nepochopení vedie v širokej populácii k sakralizácii prvkov, symbolov a kódov umožňujúcich komunikáciu. Tu sa

²⁸ GÁL, E.(2004): *Dennettova filozofia mysle*. In: *Kritika & Kontext*. Bratislava, SAV, s. 93.

²⁹ DENNETT, D.(2004): *Ja ako naratívne ťažisko*. In: *Kritika & Kontext*. Bratislava, SAV, s. 113.

³⁰ Tamtiež.

³¹ MARCELLI, M.(2018): *Myslenie v sieti*. Bratislava, Kalligram, s. 57.

³² „V prípade navázného mezilidského vzťahu komunikujeme s druhým človekom i v jeho neprítomnosti, kedyž medzi námi žiadny fyzikálny kanál neexistuje. Komunikujeme se svou představou o něm.“ (VYBÍRAL, Z.(2009): *Psychologie komunikace*. Praha, Portál, s. 30.)

³³ FOUCAULT, M.(2004): *Dozerať a trestať*. Bratislava, Kalligram, s. 206.

musím pozastaviť a stručne objasniť, čo v nadväznosti na V.Flussera ponímam ako symbol a kód: „Pod „symbolom“ tu rozumieme každý fenomén, ktorý podľa akejsi dohody znamená iný fenomén. „Kód“ naproti tomu bude každý systém usporadúvajúci manipuláciu symbolov.“³⁴ Tieto kódy, ako je napríklad prirodzený ľudský jazyk, sa však môžu prelínať, nahrádzať a vzájomne pohlcovať. Prirodzený ľudský jazyk môže byť prekódovaný do binárneho kódu ako 0001100, alebo do kódu morzeovky a dešifrovaním z neho opäť vytiahnutý. Emócia ako melancholický smútok môže byť zakódovaná v básni, ale v technickom obraze – fotografia, film, video.

Vo Flusserovom poňatí je toto „zbožšťovanie“ kódov a symbolov viazané na rôzne stupne abstrakcie a spočíva na nepochopení toho, ako daný kód preferovaný v určitom stupni abstrakcie funguje a ako s ním aparát narába, čím nás programuje. Pritom sa nemusí jednať vždy len o úmyselne pôsobenie a ovplyvňovanie.

V treťom stupni, v ktorom vládnu tradičné obrazy, dochádza k idiolatrii a s nástupom lineárneho písma k textolatrii, čiže chorobnému zbožšteniu písaného slova³⁵ aké nachádzame explicitne vyjadrené napr. v evanjeliu Sv. Jána (kap. 1, verš 1): „*Na počiatku bolo Slovo a Slovo bolo u Boha a to Slovo bolo Boh*“, pričom sa predpokladá posvätnosť samotnej knihy sprostredkujúcej toto slovo. K zbožšťovaniu hovoreného slova dochádza na predošlej úrovni a predpokladá sa magické spojenie medzi tým, čo je vyslovené a tým, čo toto vyslovené označuje. Z tohto spojenia vzniká celý komplex tabuizovaných výrazov (*incest a sexuálne prejavy, nevyslovovať mená mŕtvych, nebrať meno Božie nadarmo atď.*) a zdokonaľuje sa metaforická reč.

V jedinej metafore sa vrstvia významy a informácie vyžadujúce oddať sa celej sieti ďalších významov. Zvyšujú sa interpretačné nároky a mozog je prinútení konať.

Každá táto forma „komunikujúceho vedomia“ vystupuje vo vzťahu k predošlej alebo novej antagonisticky a potláča ju, pričom treba zdôrazniť, že tu nedochádza k jej definitívnemu zničeniu či represii, ale je skôr absorbovaná, pretváraná a pretrváva aj naďalej. Pokojne tak môže v jednej epoche fungovať popri sebe idiolatria s textolatriu alebo byť nahrádzaná technolatriou (*uctievanie technológie*) prejavujúcej sa hyperbolických a mytologických názvoch technických produktov ako Titanic či Apollo a uctievaním ich dokonalých konštrukčných prvkov, ktoré už nemusia primárne súvisieť s komunikáciou.

Ak však aj v tomto bode dotiahneme Flusserovo myslenie do dôsledkov, tak loď, raketa alebo atómová bomba sú vysoko nepravdepodobné štruktúry slúžiace človeku, ktorý im vtláča „*novou, zámernou formu*“. Nástroje výrobou „*informujú*“: *Předmět získává nepřirozenou, nepravděpodobnou formu, stáva se kulturním. Toto vyrábění a informování předmětů přírody se nazývá „práce“ a její výsledek*

³⁴ FLUSSER, V. (2002): *Komunikológia*, Bratislava, Media Institute, s. 53.

³⁵ STRÖHL, A.(2016): *Vilém Flusser: Fenomenologie komunikace*. Praha, Argo, s. 82 – 85.

se nazýva „*dílo*“.³⁶ Takéto dielo, akým je napr. atómová bomba je súhrnom naakumulovaných informácií a poznania, ktoré je možné rozvinúť až v kultúre ovládajúcej lineárny alfanumerický kód – písmo a čísla, z ktorých sme stvorili svoje vlastné symbolické pluriverzum a ktoré sa neustále rozvíja a zmršťuje. Pričom samotná bomba, ako poznamenáva V.Flusser „je v akomsi podivnom zmysle nepredstaviteľná.“³⁷ Návod ako ju zostrojiť je síce obsiahnutý v texte majúcom význam, no je tvorený zo symbolov, ktoré vedia prečítať iba zasvätení.

Vráťme sa však na začiatok a objasníme si, čo vlastne znamená prechod od logu k mýtu.

Od gestikulácie a neverbálnej komunikácie, keď je kód primárne viazaný na svoj nosič – telo (*médiom môže byť farba pleti, pohyby rukami a nohami, očami, postavenie v priestore atď.*) sme sa v evolučnom procese dostali postupne až k preferovaniu a rozvíjaniu akustického kódu v podobe slov.³⁸

Význam reprezentovaný akustickým kódom a symbolom sa tak vzdďaľuje nielen telu toho, kto označuje, ale aj toho, čo je označené. Vzniká orálna kultúra, ktorú sociálny antropológ Jean Lohisse označuje za epochu hovoreného slova. K podobnej diferencii a definícii typov kultúr na základe ich dominantného komunikačného systému pristupuje aj taliansky sociolingvista G. Braga³⁹ či M. McLuhan.

Epochu hovoreného slova môžeme datovať už od r. 300 000 p.n.l, keď vzniká moderný artikulačný aparát⁴⁰ a charakterizujú ju najmä tri znaky: 1. Skupina je spojená krvou a príslušnosť v nej nie je založená na dobrovoľnom výbere; 2. Priestorová blízkosť členov a bezprostredný fyzický styk komunikujúcich; 3. Počet jednotiek tvoriacich uvedenú skupinu je obmedzený.⁴¹ Tento typ prevažuje v kultúrach, „v nichž literárnosť není dominující formou zkušenosti“⁴², resp. získavania informácií pomocou textu a ich tvorivého pretvárania v poznanie.⁴³ Prečo však dochádza k takýmto komunikačným posunom a človek hľadá nové techniky generovania, zdieľania, uchovania a prenosu informácií? Jednoznačná odpoveď, ktorá by z hľadiska sociálnych vied spoľahlivo opisovala procesy vedúce až vzniku písma neexistuje a skôr v diskusiách dominuje spor o datovanie textov a ich obsahovú analýzu. Pokúsme sa však uvažovať z perspektívy evolúcie a evolučnej ontológie, pre ktorú sú centrálnymi pojmami informácia a usporiadanosť tým, čo „umožňuje totiž jednotným filosofickým spôsobom

³⁶ FLUSSER, V.(2013): *Za filosofii fotografie*, Praha, Fra, s. 27.

³⁷ FLUSSER, V. (2002): *Komunikológia*, Bratislava, Media Institute, s. 94.

³⁸ JUNKER, T.(2010): *Evolúcia človeka*. Bratislava, Vydavateľstvo F, s. 90 – 91.

³⁹ HLINKOVÁ, D.(2007): *Sociológia a prostriedky masovej komunikácie*. Bratislava, Univerzita Komenského, s. 28 – 29.

⁴⁰ Tamtiež., s. 91. (Nedávno bolo dokázané, „že pri géne (FOXP2), dôležitom pre rečové a artikulačné schopnosti, došlo k definitívnej mutácii len pred 200 000 až 100 000 rokmi, a práve ten umožnil novú úroveň rečovej schopnosti“, ktorá nám umožňuje „vytvoriť širšie spektrum zvukov.“)

⁴¹ LOHISSE, J.(2003): *Komunikační systémy*. Praha, Karolinium, s. 14.

⁴² MCLUHALN, H.M. (2011): *Jak rozumět médiím*. Praha, Mladá fronta, s. 90.

⁴³ Bližšie k rozdielu medzi informáciou a poznaním pozri napr.: STEHR, N. – ADOLF, M.(2018): *Je vedení moc?* Praha, SLON, s. 40 – 43.

interpretovať vesmír, Zemi, človeka i ľudskú kulturu⁴⁴ a tým pádom aj komunikáciu ako dynamický a otvorený proces.

Postulujeme nasledujúce tvrdenie: Každý človek ako jednotlivec je tvorcom alebo nositeľom nejakej špecifickej, alebo originálnej informácie. V tomto zmysle je sám médium.

Aké dôsledky z toho vyplývajú?

S nárastom ľudskej populácie a postupným prekonávaním tzv. Dunbarovho čísla – 150 členov skupiny, narastá tlak na ľudský mozog⁴⁵ a človeka. Ten sa musí primerane adaptovať na neustále zväčšujúce sa symbolické plurivezum (*synonymá: noosféra, infosféra, kyberpriestor*).

Neurovedci pracujúci s hypotézou sociálneho mozgu, predpokladajú, že vznikom komplexnejšieho kultúrneho prostredia, ktoré je kognitívne náročnejšie než prostredie non – sociálne⁴⁶, vzniká určitý selekčný tlak vedúci k zvýšeniu sociálnej inteligencie a vzniku vývojovo najmladšej štruktúry CNS akou je neokortex. Pod týmto komunikačným tlakom sa tvoria stále komplikovanejšie konektómy (*všetky spojenia neurónov*). Neurovedec František Koukolík ich definuje ako „*ucelený popis všetkých neuronálnych sítí tvoriacich ľudský mozok. Lze ho chápat jako vícerozměrnou mapu. (...) V užším slova smyslu se pojem konektom užívá pro jednotlivé sítě. Takže: oddělování sociálních informací od informací*

a) *kognitivních, to jsou informace týkající se vnímání a poznávání,*

b) *afektivních, které se týkají emocí a pocitů,*

c) *plynoucích z dané kultury a historie,“*

Pričom pripomína, že v „skutečnosti jsou všechny tyto proměnné veličiny jednoho celku, vzájemně jedna druhou ovlivňující.“⁴⁷ Čo to pre nás znamená z hľadiska filozofickej a socio-antropologickej analýzy?

So zvyšovaním rôznych druhov informácií nedochádza len k rozkladu, či ako poznamenáva Miroslav Marcelli k „*riziku zrútenia komunikačných štruktúr, dezorganizácie a skoro nevyhnutného zániku“ (entropizácii, pozn. autora) určitej society. Pričom: „Ak má spoločnosť po prekročení tohto kritického bodu prežiť, musí vo svojom lone zaviesť inštalácie a orgány kontroly, koordinácie a prípadnej represie.“⁴⁸ Tie sú však nevyhnutne spojené s hľadaním nových komunikačných foriem, či nosičov kódov a informácií, pretože ako poznamenáva sociológ Jan Keller: „*vnášejí do světa určitý řád*“⁴⁹ a ešte inak: v súvislosti s teóriou sociálnej stratifikácie⁵⁰, ktorú nazýva „*jádrum každé skutečné sociologie proto, že neuspořádanost je nekontrolovatelná. Předpokladem kontroly je utříděnost, řád.**

⁴⁴ ŠMAJS, J.(2004): *Proč právě ontologie?* Bratislava, Kalligram, s. 61 – 62.

⁴⁵ Pozri napr. DUNBAR, R.(1992): *Neocortex size as a constraint on group size in primates*. In: *Journal of Human Evolution*, Volume 22, Issue 6, s. 469 – 493., alebo MARCELLI, M.(2018): *Myslenie v sieti*. Bratislava, Kalligram, s. 27.

⁴⁶ KOUKOLÍK, F.(2016): *Sociální mozek*. Praha, Karolinum, s. 52 – 53.

⁴⁷ Tamtiež., s. 11.

⁴⁸ MARCELLI, M.(2018): *Myslenie v sieti*. Bratislava, Kalligram, s. 32.

⁴⁹ KELLER, J.(2010): *Úvod do sociologie*. Praha, SLON, s. 49.

⁵⁰ Príslušnosť k určitej spoločenskej triede je taktiež sprevádzaná symbolickými prvkami.

*Chaos kontrolovať nelze,*⁵¹ sa vraciame k archetypálnemu sporu medzi chaosom, *entropiou*, nejasnosťou, tmou a na druhej strane *rádom, usporiadanosťou*,⁵² svetlom, vyjasnením, informáciou a komunikáciou pôvabne vyjadreným v početných *mýtoch*.

Situovanie tohto kritického bodu, možno spojiť s rozvojom miest (*nielen moderných*) a roztrhnutím uzatvoreného a kruhového modelu komunity.⁵³ Sú to práve mestá, do ktorých komunikačnými tepnami prúdi množstvo ľudí prinášajúcich so svojim fyzickým telom celú škálu zakódovaných informácií v podobe klebiet, nástrojov a rôznych platidiel.

V týchto komunikačných uzloch nachádzajúcich sa historicky na blízkom východe, nastáva ústup biologickej pamäte aká dominovala v orálnej kultúre a nahrádza ju nová forma. Dôvod ústupu internej biologickej pamäte a jej nahradenie abiotickou externou pamäťou spočíva v jej nedostatočnosti poňať všetky kolujúce informácie. Vzniká tak tlak a potreba preniesť a uchovať svoju informáciu mimo telo, resp. biologický nosič za pomoci rôznych nástrojov. Tieto nástroje sú už extenziami nášho tela a nie jeho bezprostrednou súčasťou ako pachové stopy používajúce inými tvormi. Toto možno nazvať skutočným zlomom v ľudskej histórii a tým kritickým bodom kde sa začína človek viditeľne vzdávať prírode. Kultúrna informácia sa postupne zbavuje animistických a totemických prejavov, ktoré jej ešte priznávajú vlastnú dušu a prechovávajú k nej úctu a rešpekt, čím sa odtráha od prirodzenej biotickej informácie. Proces poznávania sa v tomto bode začína izolovať od vonkajšieho prostredia. Vzniká to, čo možno nazvať teoretických a chladným odstupom. Vzniká intelektuál odtrhnutý od bežnej sociálnej reality. Prototyp schopenhauerovského trpiaceho génia.

V gréckej *polis* sa teda rozširuje abecedný kód a popri ňom začína emergovať nová forma vedomia. Najprv je *mýtus* zamrazený vo forme eposu (*Hesiodos, Homér*) a následne od neho vzniká teoretický odstup.

Vedľajším produktom abecedného kódu je potom rozvoj kritického myslenia a interpretácia. Myšlienky a magické scény sa rozkladajú do línií a jedna veta nasleduje za druhou. „*Text znamená proces príbeh*“ a kódy „*nasledujú jeden za druhým ako perly na šnúre*.“⁵⁴ Jedny kódy sa s druhými dostávajú do konfliktu, táto situácia je „*zo stanoviska komunikácie (...) charakterizovaná bojom medzi abecedou (kódom elity) a obrazovým kódom (kódom „ľudu“), teda bojom medzi rátajúcim („historickým“) a imaginujúcim („magickým“) vedomím. Kalkul proti rituálu, pojem proti predstave, litera proti obrazu – taká je téma tohto časového úseku od predsokratovskej filozofie cez scholastiku až po humanizmus*.“⁵⁵

Práve v tomto období gréckej *polis* vznikajú aj nové formy zaznamenávania histórie (Herodotos) a narastá tenzia medzi starou formou magického myslenia ako

---

⁵¹ Tamtiež., s. 37.

⁵² Podrobnejšie k evolučnej ontológii a jej vzťahu k usporiadanosti a rádu pozri: ŠMAJS, J.(2001): *Usporiadanost*. In: Filozofia v kultúrnom kontexte. Bratislava, Mirox, s. 85 – 94.

⁵³ Pozri napr. MARCELLI, M.(2009): *Komunikácia: Myslenie vo veľkom*. In: Filozofia, SAV, Roč. 64, s. 411.

⁵⁴ FLUSSER, V.(2002): *Komunikológia*, Bratislava, Media Institute, s. 62.

⁵⁵ Tamtiež., s. 65.

ahistorického návratu toho istého na jednej strane a na druhej logocentrickou, racionalizujúcou a historickou formou.

Na scénu prichádza *logos* (z gr. *legein*, čítať, zbierať, sčítať, rozprávať) v rozmanitých podobách.

Ak mám byť dôsledný, tak spor medzi orálnou kultúrou a kultúrou textu (*elity*) píšecej svoje vlastné dejiny, pretrváva až do 19. storočia, keď sa radikálne zvyšuje gramotnosť širokých mas žijúcich v orálnej judeo-kresťanskej tradícii. Musím však poznamenať, že je to kvalitatívne iná forma *mýtu*, ktorý je vo svojej podstate *demytologickým posolstvom* a zaslúži si krátku interpretáciu.

Keď sa *logos* vyrastajúci z textu a elita, ktorá ho ovláda neustále dostávajú do konfliktu s negramotnými plebejcami, prichádza do dejín postava Ježiša Krista ako ich zjednotiteľa a vykupiteľa, ktorý ako člen elity (*kráľovský rodokmeň*) sa obetuje za novú formu vedomia. Jeho smrť je teda určitým posolstvom. Je negáciou starej formy pohanského *mýtu* ako večného návratu a sprítomnenia. Už nie je ako stále sa rodiači a umierajúci Oziris, alebo Dionýzos, je totiž posledným znovuzrodeným, no znovuzrodeným len na pár dní aby odišiel na pomyslený koniec dejín, kde na nich počká. Tí, ktorí v neho uveria, budú po svojej „smrti“ vykúpení a spasení. Pretože dejiny sú líniou medzi jedným a druhým bodom. Cyklus je potlačený. Vzniká časová úsečka medzi narodením a smrťou. Nová elita to machiavellisticky pochopila a z Ježiša Krista vybudovala svoj vlastný zakladateľský *mýtus*. Ježiš sa vtelil do nového *logu* – božieho slova a ohlásil tak nový spoločenský rád. Novú formu *logocentrickej* elity píšecej svoje vlastné dejiny v skriptóriách a nazývajúcej sa katolícka cirkev.

3. Od logu k mýtu

Koniec dejín zatiaľ nenastal, tak ako ho prorokovali rôzni šarlatáni, ktorí sa takto zmocňovali ľudských myslí. Nenastal ani v roku 2012, keď masový priemysel sprofanoval a dezinterpretoval mayské texty a vyrobil bublinu, počas ktorej masy v rôznych mestách vyliezli do ulíc, aby si vypočuli možno svoj „posledný koncert“ a „posledný krát“ rozpustili svoje vedomie v liehu.

„Meteorit ešte nepadol. Jazdci apokalypsy ešte stále neprišli.“

Čo sa však skutočne stalo? Prečo sa aj postmoderní myslitelia nesú na tzv. vlne endizmu? Aby som to priblížil, tak endizmus je „souborný názov pro celou řadu názorů a myslitelů, které mají to společné, že ohlašují „konec toho či onoho – historie, humanismu, ideologie, modernity, filosofie, marxismu, autora, „člověka.““⁵⁶

Ich dôvody nie sú dôvodmi z náboženskej a mocenskej perspektívy, ale z perspektívy filozofickej a antropologickej, ktorá po 2. svetovej vojne začala registrovať výrazné zmeny v ľudskom myslení, pričom sa rúcajú staré zaužívané definície a hľadajú sa nové, dekonštruujú sa staré príbehy a generujú nové, ktorým sa žiaľ, už nebudem môcť podrobne venovať a môžem len upriamiť pozornosť na vlnu

---

⁵⁶ SIM, S. (2001): *Derrida a konec historie*. Praha, Triton, s. 16.

mysliteľov reflektujúcich túto tému vo svojich dielach ako Jean-François Lyotard, Jean Baudrillard, Michel Foucault, alebo Jacques Derrida.

Avšak medzi týchto *endistov* sa nakoniec zaradil aj solitér Vilém Flusser so svojou víziou *postdejín*. *Postdejiny* sú stavom, keď pod vplyvom nových médií dochádza k vytlačeniu a pohltenu abecedného kódu, ktorý vyrástol v opozícii k magickému mysleniu a rodí sa nová forma *technickej mágie*. Myslenie ľudí a más opäť ovládli obrazy. Ale prečo?

Odpoveď je jednoduchá: *kyberpriestor*, ktorý sme stvorili, je priestor ako každý iný a vyžaduje si primeranú adaptáciu aby v ňom *digitálna identita prežila*. V informačnej explózií a tyranii okamihu (*Thomas Hylland Eriksen*) sa hľadajú nové komunikačné adaptácie. Text a všetko čo k nemu patrí sa stáva neefektívny, pomalý, pretože vyžaduje zdĺhavú prípravu, koncentráciu a interpretáciu, formulovanie a zhromažďovanie dôkazov, kritiku a sebakritiku. Toto všetko je záplave informácií a rôznych podnetov, ktoré sa musia stále agresívne intenzifikovať nemysliteľné. Jazykové vyjadrovanie pomocou textu a abecedného kódu prechádza devolúciou. Jazyk sa stáva čím ďalej jednoduchším a primitívnejším až je úplne pohltý technickým obrazom (*fotografiou*). Pretože technický obraz umožňuje rýchlejšie, jednoduchšie a viditeľnejšie vyjadrenie svojho emocionálneho rozpoloženia. Je zhustenou informáciou.

Pritom nikto ani netuší ako taký obraz skutočne vzniká a tak sa tieto mechanizmy stávajú novým kultom. Rituál pripojenia sa vyžaduje každý deň.

Preto napr. Mark Zuckerberg, zakladateľ najúspešnejšej sociálnej siete odkúpil aj Instagram. Pretože Instagram je práve tým médiom, ktoré je zbavené textu a dominuje mu statický obraz, alebo video. Každý si môže pomocou technických obrazov vytvoriť vlastný príbeh a zdieľať ho ďalej.

Ako poznamenáva V. Flusser: „*Na rozdiel od tradičných obrazů (...) technické obrazy neznamenaají scény, ale příběhy. Jsou však také obrazy. Jinými slovy, kdo poznává a prožívá svět jejich prostřednictvím, kdo je jimi programován, prožívá a poznává svět magicky.*“⁵⁷

Nové média ako evolučné adaptácie⁵⁸, stavajú pred nás nové požiadavky a my ich musíme neustále prehodnocovať.

Aj keď Zarathustru, ktorý nám zo svojej samoty a ticha prišiel oznámiť svoje posolstvo, už nikto nepočuje, pretože nemá zaplatený mediálny priestor a dobrého PR konzultanta. Nastala doba tzv. *postfaktov*, *postpravd* ako konzekvencia kontinuálnej fragmentácie mediálnych obsahov. Najmenej už od čias rozhlasu a vrcholiaca hypermediom ako je internet a v ňom obsiahnuté ďalšie média ako sociálne siete, blogy a vlogy. Vzniká globálna komunikačná štruktúra obsahujúca v sebe všetky

---

⁵⁷ FLUSSER, V. (2018): *Postdejiny*. Praha, Přestupní stanice, s. 68.

⁵⁸ Psychológ David Giles: „*Viděna v tomto světle mají média mimo jiné evoluční podstatu, kupříkladu můžeme sledování zpráv chápat jako instinktivní monitorování prostředí. Naše fascinace takovými médii může mít vskutku kořeny v potřebě střežit se potenciálních predátorů.*“ (GILES, D. (2012): *Psychologie médií*. Praha, Grada, s. 26.)

mocenské technológie od panoptika, banoptika, cez synoptikum až po omniptikum, kde každý sleduje každého. Byť *offline* znamená exkomunikáciu.

Do tohto priestoru vstupujú aj ďalšie *kybernetické adaptácie* ako je napríklad *umelá inteligencia* selektujúca toky informácií a utkávajúca „*reklamu na mieru*.“ Je to priestor plný anonymných a falošných identít. Priestor kde ľudia nevedia a ani nemôžu rozlíšiť či ide o platený trolling, umelú inteligenciu alebo skutočného človeka z mäsa a kostí. Stojí to totiž čas a energiu. Splodili sme tak kybernetického Leviatana a spoločnosť infikovali len diskurzívnymi formami, ktoré V.Flusser popisuje ako masovú distribúciu tej istej informácie. Pričom to už nie je masová informácia, ktorú ako jednoduchú propagandu šíri pomocou mincí oznamujúcich jednoduchý príbeh už rímski cisári. Dnes je to sofistikovaná manipulácia s tekutými informáciami meniac sa zo dňa na deň.

Pričom mať informáciu, ešte neznamená mať aj poznanie, keďže poznanie je zdĺhavým a najmä intímny procesom zvnútorňovania a osvojovania.⁵⁹

Sme spoločnosťou, kde prevládol masový diskurz a ten vytlačil ľudský dialóg ako podmienku syntézy novej informácie,⁶⁰ no ešte tragickejšie vyznieva fakt, že dialóg tvárou v tvár, ktorý si vyžaduje zodpovednosť, aktívnu spoluúčasť, sme nahradili strategickým (*Jürgen Habermas*) a dehumanizovaným diskurzom, keď si vysielateľ predstavuje len amorfnú a anonymnú masu, ktorej pomocou univerzálneho a rentabilného kódu rozdistribuuje svoje informácie.

Preto jedinou schodnou cestou z tohto stavu, sa mi vidí radikálna demasifikácia⁶¹ spoločnosti, z ktorej odfiltrujeme rôzne nadbytočné šumy, decentralizujeme mocenské ohniská, budeme volať po originalite a čo je najdôležitejšie, prestaneme ľudí zbytočne vystavovať násilnej komunikácii, pretože ako sa zamýšľa Slavoj Žižek, keď cituje Petra Sloterdijika: „*Více komunikace znamená především více konfliktů.*“ *Proto má pravdu, když tvrdí, že přístup „navzájem si rozumět“ je třeba doplnit principem „navzájem si nepřekážet“, udržovat si náležitý odstup, zavést nový „kodex zdrženlivosti“.* (...) *Možná z toho plyne poučení: někdy je pro mírové soužití nevyhnutelně nutná určitá dávka odcizení. Někdy není odcizení problém, ale řešením.*“⁶²

Opäť sa tak obratom vrátíme k akémusi *retrotopickému mýtu* o „zlatom období“, pričom toto obdobie bude obdobím skutočnej plurality a skutočného dialógu. Novou formou tvorivého voluntarizmu, ktorá vychýli celospoločenský vývoj na svoju stranu.

Pretože je to len druhá tvár človeka, bezprostredný dotyk s prírodou a životom, ktoré v nás vzbudzujú skutočnú zodpovednosť.

---

⁵⁹ ⁵⁹ Bližšie k rozdielu medzi informáciou a poznaním pozri napr.: STEHR, N. – ADOLF, M. (2018): *Je vedení moc?* Praha, SLON, s. 40 – 43.

⁶⁰ FLUSSER, V. (2018): *Postdějiny*. Praha, Přestupní stanice, s. 38 – 39.

⁶¹ Obdobne ako po 2. svetovej vojne prebehla denacifikácia.

⁶² ŽIŽEK, S. (2013): *Násilí*. Praha, Rybka publishers, s. 58.

A nie dehumanizované, monotónne zástavby betónu, rušné mestá s virulentnou reklamou⁶³ postavenou na imperatívnych večne opakujúcich sa kódoch, mestá s výškovými budovami, kde sa koncentruje a maximalizuje ekonomická moc, či nákupné centrá určené len na konzum, preplnené prostriedky verejnej dopravy, kde je každý *online*, či masové zhromaždenia a stádovité skandovanie hesiel zbavených svojho obsahu. Navyše ak rozanalyzujeme túto masu, zistíme, že *mytologické myslenie* je ešte stále prítomné.

Prechod od *mýtu k logu* sa sensu stricto neudial a sám je *zakladateľským mýtom* a idealizáciou osvietenskej spoločnosti, ktorá sa takto potrebovala legitimizovať. Navyše stavia svoje piliere na mylnom predpoklade, pretože najnovšie výskumy dokazujú, že nič také ako čisto racionálna voľba neexistuje.⁶⁴ Sám osvietenský koncept liberálnej demokracie stojí na mýte a treba to explicitne pomenovať.

Nebrat' na to ohľad, mať nasadené ružové okuliare a byť naivný, znamená hrozbu.

Ak aj má prísť pozitívna zmena a musí byť masová, dúfam, že táto masa bude poslednou, ktorá sa takto sama zneguje a vzhľadom na podobu v akej ju spoznalo 20. a 21. storočie, sa navždy vyhne svojmu opätovnému znovuzrodeniu.

Lebo toto je skutočný koniec histórie a začiatok tej novej, ktorá už postupne vyložila svoje karty na stôl.

Použitá literatúra:

1. ASHBY, W. R. (1961): *Kybernetika*. Praha, Orbis.
2. BAUDRILLARD, J. (2016): *Heslá*. Bratislava, Hronka.
3. CAPLAN, B. (2010): *Mýtus racionálneho voliče*. Praha, Lidové noviny.
4. DENNETT, D.(2004): *Ja ako naratívne ťažisko*. In: *Kritika & Kontext*. Bratislava, SAV.
5. DUNBAR, R.(1992): *Neocortex size as a constraint on group size in primates*. In: *Journal of Human Evolution*, Volume 22, Issue 6.
6. FLEGER, J.(2018): *Evoluční biologie*. Praha, Academia.
7. FLORIDI, L. (2010): *Information*. New York, Oxford University Press.
8. FLORIDI, L.(2014): *The 4th revolution*. New York, Oxford.
9. FLUSSER, V.(2002): *Komunikológia*, Bratislava, Media Institute.
10. FLUSSER, V.(2013): *Za filozofii fotografie*, Praha, Fra.
11. FLUSSER, V. (2018): *Postdějiny*. Praha, Přestupní stanice.
12. FOUCAULT, M.(2004): *Dozerat' a trestat'*. Bratislava, Kalligram.
13. GÁL, E.(2004): *Dennettova filozofia mysle*. In: *Kritika & Kontext*. Bratislava, SAV.
14. GILES, D. (2012): *Psychologie médií*. Praha, Grada.
15. GLEICK, J.(2013): *Informace*. Praha, Argo.

---

⁶³ Svetlú výnimku tvorí napr. Oliviero Toscani, keď reklama nie je len imperatívom, ale vedie ľudí aj ku kontemplácii.

⁶⁴ Pozri napr. CAPLAN, B. (2010): *Mýtus racionálneho voliče*. Praha, Lidové noviny.

16. HLINKOVÁ, D.(2007): *Sociológia a prostriedky masovej komunikácie*. Bratislava, Univerzita Komenského.
17. JUNKER, T.(2010): *Evolúcia človeka*. Bratislava, Vydavateľstvo F.
18. KELLER, J.(2010): *Úvod do sociologie*. Praha, SLON.
19. KOUKOLÍK, F.(2016): *Sociální mozek*. Praha, Karolinum.
20. LOHISSE, J.(2003): *Komunikační systémy*. Praha, Karolinum.
21. MARCELLI, M.(2009): *Komunikácia: Myslenie vo veľkom*. In: Filozofia, SAV, Roč. 64.
22. MARCELLI, M.(2018): *Myslenie v sieti*. Bratislava, Kalligram.
23. MCLUHALN, H.M. (2011): *Jak rozumět médiím*. Praha, Mladá fronta.
24. PEKELIS, V. (1981): *Malá encyklopédia kybernetiky*. Bratislava, Mladé letá.
25. ROBILLARD, J. (2005): *Philosophy of communication: what does it have to do with philosophy of social sciences*. In: Cosmos and History: The Journal of Natural and Social Philosophy, Vol 1, No 2.
26. SAFRANSKI, R. (2006): *Kol'ko globalizácie unesie jeden človek?* Bratislava, Kalligram.
27. SIM, S. (2001): *Derrida a koniec historie*. Praha, Triton.
28. SOUKUP, V. (2011): *Antropologie*. Praha, Portál.
29. STEHR, N. – ADOLF, M.(2018): *Je vědení moc?* Praha, SLON.
30. STONIER, T. (2002): *Informace a vnitřní struktura vesmíru*. Praha, Ben.
31. STRAUSS, C.L. (2012): *Antropologie a problémy moderního světa*. Praha, Karolinum.
32. STRÖHL, A.(2016): *Vilém Flusser: Fenomenologie komunikace*. Praha, Argo.
33. ŠMAJS, J.(2001): *Uspořádanost*. In: Filozofia v kultúrnom kontexte. Bratislava, Mirox.
34. ŠMAJS, J.(2004): *Proč právě ontologie?* Bratislava, Kalligram.
35. TEILHARD de CHARDIN, P. (1993): *Místo člověka v přírodě*. Praha, Svoboda – Libertas.
36. VYBÍRAL, Z.(2009): *Psychologie komunikace*. Praha, Portál.
37. ŽIŽEK, S. (2013): *Násilí*. Praha, Rybka publishers.